Festivalul
Internațional
de Teatru
de la Sibiu
Ediția a XVIII-a
MMXI

Luc Bondy s-a născut în 1948 la Zürich şi provine dintr-o familie evreiască de oameni de teatru şi literaţi. Studiază cu Jacques Lecoq la Paris, iar în 1969 obţine un post de asistent de regie la Teatrul Thalia din Hamburg. După retragerea lui Peter Stein, în perioada 1985–1987, este codirector la Schaubühne am Lehniner Platz de la Berlin alături de Dieter Sturm şi Christoph Leimbacher. Începând cu anii ’70 pune în scenă câteva zeci de spectacole de teatru şi de operă, colaborând cu mai toate scenele teatrelor germane importante. Printre producţiile sale de referinţă se numără *Marea* de Edward Bond (Residenztheater, München, 1973), *Pământ străin* de Arthur Schnitzler (Théâtre des Amandiers, Nanterre, 1984), *Timpul şi camera* de Botho Strauß (Schaubühne am Lehniner Platz, Berlin, 1989) sau *Pescăruşul* de Anton Pavlovici Cehov (coproducţie Wiener Festwochen şi Burgtheater Viena, 2000). În 1997 devine director artistic al Wiener Festwochen, festival al cărui director general este începând din anul 2001. Pe lângă activitatea de regizor de teatru şi de operă, Luc Bondy a regizat, de asemenea, trei filme şi este autorul mai multor volume de proză. La ora actuală este considerat unul dintre cei mai importanţi regizori din lume, creaţia sa fiind răsplătită cu numeroase premii.

LUC BONDY

LA FEREASTRĂ

roman

Traducere, prezentare şi note de
ANA MUREŞANU

HUMANITAS
BUCUREŞTI

Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Iuliana Pop
DTP: Eugenia Stănciulescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Proeditură şi Tipografie

Luc Bondy
Am Fenster
© Paul Zsolnay Verlag Wien 2009
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2011, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
BONDY, LUC
La fereastră / Luc Bondy; trad.: Ana Mureşanu. – Bucureşti: Humanitas, 2011
ISBN 978-973-50-2962-3
I. Mureşanu, Ana (trad.)
821.112.2-31=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poştă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, Bucureşti
cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

Pentru mama mea

El are energie, dar nu şi speranță.

Dimineața nu rămâne prea multă vreme în pat; cu tot restul de oboseală din el, se ridică repede, îşi face o cafea, cam amară – nu vede decât în scheme şi măsoară apa şi pulberea de cafea, dincolo de orice proporție, din ochi. În încheietura mâinii are puțină forță, din acest motiv ține cana cu apă doar scurt timp sub robinet. Nu-i trece prin cap că pusese deja în filtru trei lingurițe de cafea, astfel, la acestea mai adaugă, din zăpăceală, cinci.

Că e amară cafeaua îi e totuna, la bătrânețe simți mai puțin, totul trebuie să fie mai intens, mai condimentat – chiar dacă aş trece prin foc, gândi el, nu aş simți că pijamaua mea arde. Aşa murise bunicul său, în propriul său pat, oh, câtă vreme e de atunci, fusese ceva mai bătrân decât e el acum: adormise cu o țigară între buze, soția îi murise mai demult, trăia singur şi, probabil, cu aceeaşi energie lipsită de scop ca şi el acum.

Acest bunic, se gândeşte el în fața maşinii de cafea, n-a jucat un rol important în viața mea, eu l-am cunoscut abia după ce îşi pierduse memoria. Că un om bătrân îşi aminteşte de bunicul său e ceva deosebit şi înseamnă – da, ce înseamnă?

Când se gândeşte la acest străbun vede alte piese de mobilier, alte obiecte electrice de uz casnic, altă îmbrăcăminte şi aude, la postul de radio al trecutului, anunţul unor evenimente trecute deja de mult cu vederea de cărţile de istorie ale nepoţilor celui care îmbătrâneşte acum, aici. Construirea Zidului Berlinului, un atentat asupra unui preşedinte american…

La acest bunic, căruia nu îi semăna deloc fizic, a cărui fiică fusese mama sa, dar nici de la ea nu moştenise vreo trăsătură a chipului, se gândeşte adesea, de luni, fără să înţeleagă motivul.

Să se fi furişat în trupul său, ca un înger nevăzut, la acesta să se mai adauge şi alţi membri ai micuţei sale familii, cuibărindu-se în el, de parcă ar dori să-l însoţească laolaltă, cu toţii, în faţa Judecăţii de Apoi?

Unui sexagenar nu-i stă gândul numai la moarte, în schimb moartea se gândeşte la el, îl ţine de braţ atunci când deviază prea mult de la scopul său, îl lasă să simtă că acum sau ceva mai târziu se poate cufunda în braţele ei, astfel ca amândoi să devină cândva o entitate, aşa cum e acum cu amintiţii membri ai familiei sale.

El şi Judecata de Apoi, asta e, aşa, un soi de escrocherie: pentru asta ar trebui să aibă puterea de a crede şi câteva cunoştinţe fundamentale, ar trebui să cunoască Biblia şi să aibă încredere în slova ei. Trupul să-i fie pătruns de imaginea ei şi aceasta să-i influenţeze, într-o anumită măsură, spiritul.

Autodidact în mai multe domenii, sexagenarul e un călător pe scurtături în ce priveşte religia. El face uneori cale întoarsă, nicidecum din plictiseală: nu vrea să cadă în mrejele religiei, nu vrea să uite de sine în ea, ar fi nevoit, în acest caz, să se oprească şi să privească speriat în toate

direcțiile, ar trebui să renunțe la cea mai iubită îndeletnicire – contemplarea orizontului – şi să se abandoneze cu mare grijă unui domeniu, din care, se teme, nu mai există cale de întoarcere.

Ceea ce el şi câțiva prieteni ai săi, atâția câți i-au rămas, numesc „Judecata de Apoi“ şi „viața veşnică“ nu sunt decât sinonime neajutorate pentru popasurile dincolo de viață, unde sperăm că se vor reîntâlni cândva. Nu doar familia, să zicem, ci şi prietenii de odinioară, câteva femei, cărora am fi dorit să le mai spunem câte ceva înainte de rămas-bun, cunoştințe care au plecat prea devreme.

Un prieten rus, Piotr Lwof, a plecat într-acolo în urmă cu două luni. Cel ce îmbătrânea îi dăruise, cu două zile înainte de moarte, o batistă de mătase albastră: într-un vis pe care-l avusese în noaptea următoare morții lui Piotr, acesta strănutase, încovoindu-se deasupra batistei, o împăturise cu grijă, studiase modelul ce reprezenta o lebădă albă şi trecuse astfel peste prag, adâncit în batista frumos împăturită. Dacă sexagenarul nostru s-ar fi aflat deja acolo, l-ar fi întâmpinat pe Piotr şi ar fi spus: „Aici înțeleg mai multe decât dincolo“, iar acestea n-ar fi fost vorbe goale, ci gânduri vehiculate fără ajutorul mişcărilor gurii.

Uneori bunicul meu Georg vorbea despre trecutul său, dar, în acelaşi timp, nu mai ştia unde se afla acum, nici cu cine vorbea. Îi spunea soției sale: „Tu cine eşti? Eşti mătuşa mea?“, iar nepoatei sale, Daphne: „Daphne, eşti tu soția mea?“ Şi înainte de a primi un răspuns, încerca să-i vâre mâna între picioare.

Trecutul – mi se întâmplă şi mie la fel, gândea cel ce îmbătrânea – era pentru Georg prezentul. Putea vorbi despre Adolf Hitler ca despre un prieten din timpul şcolii care şade acum în fotoliul său verde-oliv, unul, „hai să spunem, care a devenit până la urmă duşman, pentru că, deşi ţinea ca şi mine cu Germania, se întorsese până la urmă împotriva noastră, a celorlalţi germani".

Îi dăm eroului un nume, numele său, pentru a putea vorbi mai personalizat despre el, putem însă, din când în când, atrage din nou atenţia asupra vârstei sale, am putea face din el chiar un alt „eu", deşi am şi eu şaizeci de ani şi nu sunt el.

Sunt mândru de ultima mea propoziţie şi mă numesc Donatey. Acum, că mi-am pus numele pe hârtie, mă inundă un sentiment de jenă, ca adesea în viaţă, când lăsam pentru un timp garda jos şi trebuia să mă tem că cineva, la auzul numelui meu, nu-şi va putea stăpâni un zâmbet pe sub mustaţă.

Aşadar, sorbindu-mi mai departe cafeaua – se poate să fie a patra ceaşcă – îl văd pe acest bunic german povestind despre Offenbach, unde avusese o fabrică de iută, iar cu soţia sa procrease doar un singur copil, pe mama mea, Mathild Donatey, al cărei nume îl folosesc. Avea un şofer, afacerea sa mergea excelent, Mathild fusese educată de o guvernantă. Mama ei, Lea, fusese deosebit de leneşă. Stătea rezemată adesea, chiar şi vara, de calorifer, pentru că îi plăcea să simtă în spinare canturile acestuia. Marea ei plăcere.

Când mă gândesc la vremea bunicului meu şi o compar cu a mea, mă năpădeşte o nostalgie după ceva ce nu am trăit niciodată, ceva de care am auzit doar. În poves-

tiri se trăieşte cel mai bine, ele nu provoacă dureri înțepătoare ca prezentul, deşi eu aproape că nu mai simt aceste înțepături… ca multe alte lucruri care se dizolvă, sau migrează dincolo, la însoțitorul despre care vorbeam adineaori.

De exemplu: interiorul gurii mele – de-a lungul întregii mele vieți am evitat periuțele de dinți, pentru că am crezut orbeşte în persistența lucrurilor. Dinții rămân la fel cum e mâna legată de braț sau capul de ceafă. Însă unul după altul, dinții mi-au căzut din gură. Atunci soacra mea din Berna mi-a dăruit o mică sumă de bani pentru a mi se pune dinți noi: când îmi dau seama acum că nu simt nimic în interiorul gurii, înțeleg cum va fi cu totul. Când simt acum că părți din interiorul gurii mele nu simt nimic, înțeleg cum va fi în general. Nu e simplu ca de la această concluzie să-ți imaginezi, până în cel mai mic detaliu, această atotcuprinzătoare lipsă de simțire.

În prima parte a perioadei naziste micuța familie, mama mea şi părinții ei, rămase la Offenbach. Cred că îşi învinseseră frica. Sub apartamentul lor locuia o altă familie; toți, atât părinții cât şi copiii, erau lungi ca nişte girafe, şi Agathe, sora cea mai mare, îşi purta trupul pe şolduri înguste, care-mi ajungeau până la umăr. După primele acte de violență, ei îl asigurară pe bunicul meu că ce e mai rău a trecut, la care Georg îl cită pe Shakespeare: „Cel mai mare rău încă nu s-a întâmplat, câtă vreme se poate spune: acesta e cel mai mare rău."

Georg, tatăl mamei mele, se lăsă iute convins: la urma urmei, luptase pentru Germania în Primul Război Mondial, această țară cursese prin vinele sale şi îl ajutase să

facă avere mare cu fabricile lui. Mai târziu, pe când cel ce îmbătrânea şedea pe marginea imensului său fotoliu, l-a auzit pe bunicul său murmurând poeme întregi de Goethe şi Heinrich Heine, în parte de neînțeles, proteza îi aluneca mereu din gură; se simțea mai bine cu gura goală, şi ce n-aş da eu acum să-mi pot scoate iar dinții mei cei lipsiți de simțire (aproape că aş spune, lipsiți de suflet). Chiar cu riscul de a nu fi înțeles.

Nu mai număr decât în decenii. Acum am şaizeci, deşi în realitate am şaizeci şi şapte, iar cu şaizeci şi nouă, tot sexagenar m-aş considera, şi de ce nu?

De dimineață până seara încerc să-mi înțeleg timpul trăit: am nu atât amintiri, cât sentimentul că aici s-a întâmplat ceva pe care îmi vine greu să-l alung cu mâna, ca pe fluturi. Cea mai mare parte am pierdut-o din vedere, sau mi-a pierit din memorie, lucrurile s-au evaporat nu acum, ci atunci când au fost trăite de mine. A înțelege e cumva altfel. Cine am fost eu? Oare am fost? Existăm?

Unde sunt, pe unde am trecut, oraşele, țările – toate astea le uit în fiecare zi câte puțin, de parcă m-aş afla într-o noapte în care nu lucesc stelele. Cine scrie toate acestea? Sunt buzele mele tremurătoare, pentru că tot ce e aici de citit îmi este dictat de propria mea limbă.

Oamenii, însuşirile lor, fizionomiile lor, anomaliile, ceea ce îi face deosebiți, cât şi ceea ce îi face obişnuiți, gesturile şi privirile, pornirea lor de a imita, dislexia lor, felul lor de a dormi, de a se trezi, de a cădea pradă iritării sau, asemeni mie, senzației exagerate de prietenie omenoasă – le-am absorbit pe toate, chiar împotriva voinței mele. Nu ştiu – capul îmi vâjâie de foşnetele omeneşti – şi faptul nu

se estompează pe măsură ce păşesc spre şaptezeci; nu, paşi nu mai pot să fac, mă sprijin pe două cârje de metal, dăruite de clinica Schulthess din Zürich. Le curăț de două ori pe zi, pentru ca oamenii să nu mă recunoască, pentru ca ei să fie orbiți de soarele reflectat în ele.

În urmă cu patru săptămâni am fost scos de prietena mea Seraphine din clinică. Şi ea vine din Offenbach, la fel ca mama mea, şi, cu toate că cercetarea rădăcinilor strămoşeşti este pasiunea ei, n-am găsit ramuri ale familiei care să aibă vreo atingere.

Când Seraphine va fi cândva complet cheală – are o boală de piele care duce la căderea părului – îi voi spune:

— Acum arăți ca Grock, clovnul.

Şi ea îmi va răspunde:

— Nu-i posibil.

Asta era vorba lui, astăzi numim asta logo.

Culoarea obrazului ei e palidă şi nasul ei rotund, foarte alb. Ea şade pe bancheta din spate a unui taxi, i se face rău, se face şi mai palidă, din ce în ce mai palidă. Numai buzele ei cu colțurile ridicate – parcă alte buze le-ar fi sărutat, lăsând pe gura ei această amprentă roz. Veselă cu adevărat nu e niciodată, nici eu nu sunt vesel, dar oare cine e? Umorile noastre se împrăştie ca un abur împăciuitor peste lacul Vierwaldstätter, unde am fost adesea la cură.

Când Seraphine vorbeşte în somn, îşi retrage toate propozițiile drăgălaşe, cu care mă măguleşte peste zi. O aud adesea spunând, de exemplu:

— Îți spun „da“ chiar dacă gândesc „nu“.